

Zenon kard. Grocholewski, *Univerzita a Cirkev na zaciatku tretieho milenia* (oprac. Jan Duda), Spisske Podhradie 2002, ss. 174.

Publikacja pod powyższym tytułem zasługuje na szczególną uwagę ze względu na oryginalność kompozycji, jak i zawartych myśli. Na początku zamieszczona jest prezentacja dzieła przez ks. prof. dra Jana Dudę, tłumacza wypowiedzi kard. Grocholewskiego na język słowacki z języka włoskiego, niemieckiego i polskiego. Stwierdza on, że publikacja ta jest wyrazem wdzięczności dla kard. Grocholewskiego za jego dziesięcioletni wkład w rozwój kanonistyki i teologii na Słowacji. Do tej informacji trzeba dodać komentarz, że Kościół katolicki na Słowacji w okresie dyktatury komunistycznej był okrutniej prześladowany niż Kościół w Polsce; dlatego proces normalizacji pracy duszpasterskiej w warunkach transformacji ustrojowych, zainicjowanych w 1989 r., okazał się znacznie trudniejszy niż w Polsce. W szczególności bardzo dotkliwy był brak kapłanów, odpowiednio przygotowanych do pracy w seminariach duchownych oraz w kuriach i sądach diecezjalnych, niezbędnych do tego, aby Kościół podołał nowym wyzwaniom pastoralnym. Wówczas bp Zenon Grocholewski, ówczesnie wysokiej rangi pracownik Kurii Rzymskiej i profesor papieskich uniwersytetów w Rzymie, przez 10 lat osobiście wspomagał Kościół na Słowacji w kształceniu młodej kadry, m.in. biorąc aktywny udział w sympozjach organizowanych każdego roku w Spiskiej Kapitulie dla kanonistów słowackich.

Całość tej publikacji pod względem merytorycznym składa się z dwóch części. W pierwszej (s. 25-56), która właściwie jest wstępem do drugiej, wypowiadają się przedstawiciele hierarchii kościelnej i uczelni kościelnych na Słowacji (bp Franciszek Tondra, przewodniczący Konferencji Biskupów Słowackich; bp Tomasz Galis, wielki kanclerz Katolickiego Uniwersytetu w Rużemberoku; ks. dr Viliam Judak, dziekan Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie w Bratysławie; ks. Józef Jarab, rektor Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Spiskiej w Spisskim Podhradie; ks. Anton Tyrol, prorektor Uniwersytetu w Rużemberoku; ks. Amantius Akimjak, dziekan Wydziału Nauk Pedagogicznych na Katolickim Uniwersytecie w Rużemberoku). Opisują oni różne rodzaje tej pomocy, jaką kard. Grocholewski okazał Kościołowi na Słowacji w formowaniu intelektualnym młodej kadry, a jednocześnie akcentują bogactwo Jego osobowości, nazywając Go m.in. ojcem duchowym nowego pokolenia kanonistów i teologów słowackich. Pod koniec tego wstępu ks. Duda daje własne wprowadzenie merytoryczne do drugiej części publikacji, zatytułowane *Nowa ewangelizacja duchowieństwa w myśli kard. Zenona Grocholewskiego*.

Druga część publikacji zawiera dziewięć najnowszych wypowiedzi opublikowanych w latach 2000-2002 w formie obszernych artykułów lub wywiadów przez kard. Grocholewskiego jako nowego prefekta Kongregacji Wychowania Katolickiego (s. 59-174). Są to:

1. *Uniwersytet a Kościół* – tłumaczenie artykułu opublikowanego w „Osservatore Romano” 8 września 2001 r. z racji pierwszej rocznicy jubileuszu uniwersyteckiego;
2. *Autonomiczna obecność w służbie nauki i kultury* – tekst konferencji wygłoszonej 20 kwietnia 2002 r. na Wydziale Teologicznym w Lugano (Szwajcaria), dotychczas nieopublikowanej. Autor omawia dwa modele uniwersytetów w Europie (średniowiecznego i nowożytnego) oraz tendencje zmierzające do ich pokonania;
3. *Służba prawdzie w pełnym jej wymiarze* – rozmowa z A. Bieńkowską, rzecznikiem prasowym KUL, opublikowana w „Przeglądzie Uniwersyteckim KUL”: maj-czerwiec 2001, s. 4-5;
4. *Rzym jako centrum studiów kościelnych* – przedmowa kard. Grocholewskiego do książki G. Galazka *Pontificie Università e Atenei Romani*, opublikowanej w Wydawnictwie Watykańskim w 2000 r.;
5. *Nasi profesorowie nauczają z mandatu Kościoła. Czego Watykan oczekuje od profesora studiów wyższych* – przekład artykułu opublikowanego w języku niemieckim w „Zeitung Kritischer Christen” – Forum 15 (17. August 2001), s. 58-60);
6. *Biskup posłany do nauczania* – przekład obszernego studium opublikowanego w języku włoskim w „Seminarium”, 41 (2001), nr 1, s. 275-297, który został wygłoszony podczas sympozjum w Würzburgu 30 marca 2001 r. W artykule tym kard. Grocholewski wyjaśnia pojęcie „zadania nauczania”, które wśród trzech zadań biskupich znajduje się na pierwszym miejscu. W rozważaniu tym autor porusza m.in. delikatny problem stosunku między magisterium biskupów a nauczaniem teologów;
7. *Teolog w służbie uniwersytetu, Kościoła i społeczeństwa* – tekst obszernego studium opublikowanego w języku włoskim w „Seminarium”, 40 (2000), nr 1, s. 177-190, na temat, który był przedmiotem wykładu wygłoszonego 23 marca 2000 r. na Wydziale Teologicznym w Splicie (Chorwacja). Autor wyjaśnia problemy bardzo delikatne z punktu widzenia prawnego, dotyczące służby, jaką spełnia teologia i uprawiający ją teolog dla dobra Kościoła;
8. *Problematyka nihil obstat ze strony Kościoła katolickiego a nominacja profesora teologii katolickiej* – tekst referatu wygłoszonego podczas kongresu naukowego teologów na temat „Teologia i Magisterium w dialogu” w Würzburgu 30 marca 2001 r., ogłoszonego w języku niemieckim w „Bulletin ET. Zeitschrift für Theologie in Europa”, 12 (2001), s. 51-64 oraz w języku włoskim w „Seminarium”, 1 (2001), s. 275-292. Wykład ten również był poświęcony materii bardzo delikatnej w środowisku teologów niemieckich;
9. *Nauczanie teologii w seminarium duchownym: potrzeby i sugestie* – tekst wykładu wygłoszonego w Papieskim Ateneum w Legnano (Włochy) 10 lipca 2000 r. do wychowawców w wyższych seminariach duchownych, opublikowanego w języku włoskim w „Seminarium”, 3 (2000), s. 619-632. Autor zwraca uwagę na potrzebę pogłębiania formacji intelektualnej i naukowej zarówno wychowawców, jak i alumnów seminariów duchownych, aby odpowiadała ona wymogom Vaticanum II i współczesnej kultury.

Porównując zawartość powyższej publikacji z wcześniejszymi pracami kard. Grocholewskiego, z łatwością można zauważyć, iż nastąpiła kompletna zmiana ich przedmiotu. Miejsce znakomitych studiów poświęconych zasadom funkcjonowaniu sądownictwa kościelnego, pisanych przez wybitnego kanonistę, sprawującego kolejno funkcje sekretarza i prefekta Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, obecnie zajmują nie mniej wnikliwe i dojrzałe wykłady i inne wypowiedzi prefekta Kongregacji Edukacji Katolickiej, poświęcone roli uniwersytetów katolickich i wydziałów teologicznych, będące wyrazem troski Stolicy Apostolskiej o odpowiedni poziom formacji kandydatów do kapłaństwa w seminariach duchownych.

W omawianej publikacji kard. Grocholewski podejmuje trudne problemy, przed jakimi stoją dzisiaj uniwersytety w skali globalnej, w tym także uniwersytety katolickie i kościelne, oraz wydziały teologiczne i seminaria duchowne. Lektura tej publikacji dostarcza odpowiedzi na pytanie, jak Stolica Apostolska ustosunkowuje się do tych problemów, a zwłaszcza do obserwowanego współcześnie kryzysu uniwersytetów. Przede wszystkim chodzi o to, czy uniwersytety – zgodnie ze swoją tradycją – mają pełnić funkcje wspólnoty profesorów i studentów, służącej poznawaniu prawdy w stopniu odpowiadającym współczesnemu rozwojowi nauki i wychowywaniu ludzi w poszanowaniu podstawowych wartości; czy mają stać się tylko przedsięwzięciami. Tego rodzaju problemy występują także w Polsce. Dlatego słowacki zbiór wypowiedzi kard. Grocholewskiego – prefekta Kongregacji Edukacji Katolickiej – jest godny zainteresowania ze strony wszystkich odpowiedzialnych za organizację i poziom edukacji na uniwersytetach katolickich i w wyższych seminariach duchownych.

Józef Krukowski

Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego KUL

Church Autonomy. A Comparative Survey, ed. Gerhard Robbers, Peter Lang, Frankfurt am Main 2001, ss. 716.

Religia to doświadczenie bardzo osobiste. Wolność religijna ma za zadanie ochronę tego wysoce indywidualnego stosunku. Musi zatem istnieć indywidualna wolność religijna. Ci, którzy podzielają wspólną wiarę, powinni to czynić, mając ochronę prawą. Wyznawać swoją religię w sposób wolny oznacza być zdolnym do tego, aby stać się częścią religijnych stowarzyszeń i instytucji. Musi zatem istnieć wspólnotowa wolność religijna. Swobodne praktykowanie religii w ramach stowarzyszeń, utworzonych w sposób wolny, domaga się szerokiej autonomii tych instytucji. Autonomia Kościoła stanowi istotną część wolności religijnej. Instytucje religijne swoje prawo do istnienia czerpią nie tylko od jednostek tworzących te ciała. One same